

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Eva Mikešková

Jméno a příjmení

Bakalářská práce

Olomouc 2017

Čestné prohlášení:

Prohlašuji tímto, že jsem bakalářskou práci na téma: Jméno a příjmení, vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 30. listopadu 2017

.....

Eva Mikešková

Já, níže podepsaná, Eva Mikešková, autorka bakalářské práce na téma: Jméno a příjmení, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu ustanovení § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc, 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni od tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu právní ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů. Ve znění pozdějších předpisů.

Prohlašuji tímto, že mé osobní údaje výše uvedené, jsou pravdivé.

V Olomouci dne 30. listopadu 2017

.....

Eva Mikešková

Poděkování:

Děkuji tímto vedoucímu své bakalářské práce, paní Doc. JUDr. Olze Pouperové, Ph.D., za odborné vedení a konzultace v průběhu zpracovávání bakalářské práce.

V Olomouci dne 30. listopadu 2017

.....

Eva Mikešková

Obsah

Čestné prohlášení:	2
1 Úvod	7
2 Pojem: Jméno a příjmení	9
2.1 Vývoj jména a příjmení	9
2.1 Platná právní úprava	10
2.2 Trestání na úseku jména a příjmení	12
3 Matriční agenda: Výkon státní správy na úseku matrik, jména a příjmení	14
3.1 Matrika.....	14
2.3 Matriční úřady	15
3.2 Matriční knihy	17
3.2.1 Kniha narození	18
3.2.2 Kniha manželství.....	18
4 Jméno	20
4.1 Volba jména.....	22
4.1.1 Rada pro výběr jmen	24
4.2 Změna jména	25
5 Příjmení	27
5.1 Změna příjmení.....	28
5.1.1 Změny příjmení dítěte	29
5.2 Příjmení ženy.....	31
5.3 Dvě příjmení	32
5.1.2 Dvě příjmení: Rozsudek Nejvyššího správního soudu 1 As 26/2011-55.....	34
6 Závěr	36
Seznam použitých zdrojů	37

Seznam použitých zkratek

ČR Česká republika

LZPS Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

1 Úvod

Téma jméno a příjmení jsem si vybrala nejen z profesních důvodů, ale zejména proto, že je tato oblast velmi zajímavá a s ohledem na dnešní dobu, kdy vidíme, jak lidé dávají svým potomkům různá cizokrajná jména, mě zajímalo, zda je tato volba možná a legální.

Momentálně pracuji jako učitelka na základní škole a se zvláštnostmi jmen a příjmení se neustále setkávám. Chtěla bych zjistit, jakým způsobem je možné určit dítěti jméno a příjmení, popřípadě jestli je možné jej i změnit. Ve škole máme děti se jmény Tony, Ricardo a podobně. Toto je též cílem mé práce, tedy zjistit, co je v našem českém právním řádu možné. Setkáváme se totiž s různými podobami jmen a příjmení, které nám mohou připadat jako neuvěřitelné, či zda jsou vůbec možné.

Dále bych se chtěla zaměřit na problematiku mužské podoby ženského příjmení, popřípadě zda je možné mít více příjmení či jaká. S tímto se shledáváme v médiích, kdy mnoho hereček, moderátorek mají mužskou podobu příjmení nebo mají příjmení dvě, jedno v mužském tvaru, druhé v ženském.

Jméno patří k základním individualizačním znakům člověka. Člověk se jím začleňuje do občanské společnosti.¹

Spolu s tématem jména souvisí i problematika činnosti matrik. Jména a příjmení spolu s dalšími oblastmi, jako jsou například cestovní doklady, patří do jednoho z dílčích úseků vnitřní správy, která představuje tradiční odvětví správy veřejné.

Oblast jména, příjmení a činnosti matrik se nás dotýká celý život, při narození, kdy nám je přiděleno jak jméno, tak příjmení. Setkáváme se s ní celý život, kdy se nám jméno různě mění v souvislosti se sňatky, rozvody či jinými událostmi, jako je například osvojení.

Práce je členěna do čtyř kapitol a podkapitol. Zpočátku se budu věnovat pojmu jména a příjmení, jeho vývoji, platné právní úpravě a následnému postihu při porušení. Druhá kapitola je zaměřena na matriční agendu, tedy výkon státní správy na úseku matrik, jména a příjmení. Zde nalezneme vysvětlení hlavních pojmů, jako je matriční úřad, matrikář, matriční kniha. Následně budu řešit problematiku jména, možnost volby jména, radu pro výběr jmen a samozřejmě možnost změny jména. Poslední kapitolu věnuji institutu příjmení, možnosti změny příjmení, užívání dvou příjmení a ženským příjmením.

Potýkala jsem se se zdroji, jako jsou zákony, judikatura, internetové články a knižní publikace. Většinu z nich jsem si vypůjčila na místní matrice.

¹ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 53.

Zadané téma je zpracováno přehledovou metodou se zapojením mých pohledů na danou problematiku.

Tato práce vychází z platné právní úpravy k dnešnímu dni.

2 Pojem: Jméno a příjmení

2.1 Vývoj jména a příjmení

Podle zákona o matrikách je vyžadováno, aby každý užíval jména a též příjmení, která jsou uvedena v matričním dokladu. Tato povinnost se na občany výslovně vztahuje na vystupování fyzické osoby v úředním styku. Nic nebrání tomu, aby fyzická osoba mimo úřední styk vystupovala jinak, například pod domáckou podobou jména či pod přezdívkou nebo pseudonymem. V případě úmyslného zneužívání zapsané podoby jména je takové jednání trestné, konkrétně trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji podle §180 zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Osobní údaje jsou chráněné zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.²

Jméno je v dnešní době podstatným, možná i nejdůležitějším znakem každé fyzické osoby. Rodné, popřípadě křestní jméno, se objevuje v historii odpradáвна. Co se týče příjmení, to je záležitost poměrně mladá, vznikala až koncem 18. století kvůli nárůstu obyvatelstva. Bylo nutné, aby byli lidé důkladněji rozlišováni.³

Dělalo se tak různými způsoby, pomocí obměn jména (Matěj, Matějík, Mach, ...), připojením přídomků, zpravidla sídla nebo rodiště (Ondřej z Dubé, ...), což bylo výsadou šlechticů, nebo přízviskem (Matěj Martinů, ...), které označovalo, o čího syna nebo dceru jde, kde bydlí (Josef Podskalský), nebo čím je (Matěj Krejčí).⁴

Za první předpis je považován císařský patent z roku 1776, který upravoval problematiku jmen, míněno jméno rodné tedy křestní, a příjmení tedy jméno rodinné. Zdůrazňuje se veřejný zájem na úpravě této problematiky. Dále zmiňuji císařský patent č. 946/1811 ř. z. Upravoval především manželský a nemanželský původ dětí. O jménu rozhodoval otec po dohodě s matkou, ovšem v případě neshody byla rozhodující vůle otce. Odvozovalo se to od moci otcovské budované na principu nadřazenosti muže v rodině a podřízenosti všech ostatních členů. Manželské dítě nabývalo příjmení otcova, nemanželské matčina. Byla – li nemanželská matka ovdovělá, rozloučená nebo i provdána, její nemanželské dítě mělo její dívčí příjmení. Pokud však byly děti legitimovány, získaly postavení manželských dětí a získaly příjmení manžela matky. V případě změny příjmení platil Dekret dvorského kanceláře z roku 1826, který měl své trvání až do roku 1950. Uváděl,

² DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 61.

³ KODRIKOVÁ, Zuzana. *Jméno jako identifikační znak fyzických osob (1. část)*. *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2004, s 16.

⁴ JASKULA, Zdeněk. *Jméno a příjmení: odborná pomůcka pro pracovníky národních výborů*. Ostrava: Severomoravský krajský národní výbor, s 2.

že změna se může uskutečnit pouze v případě přestupu ke křesťanské víře, což se týkalo židů, nebo propůjčení šlechtického titulu, což povoloval císař. V ostatních případech muselo jít o případ hodný zřetele, o čemž rozhodoval zemský úřad a v odvolací instanci Ministerstvo vnitra. Již v období starého Rakouska platilo, že na správném užívání jména měl zájem nejen nositel, ale i stát. Jména se osoba nemohla vzdát nebo jej změnit bez ingerence státního úřadu.⁵

Normy tedy byly dvojího druhu, upravovaly vedení matrik nebo přímo nabývání či změny jména. Pokud šlo o manželku, platilo, že sdílí příjmení manželovo. Zde můžeme zachytit odchylku úpravy na Slovensku. Platilo tady, že žena má právo nosit příjmení manželovo a může přijmout i jeho jméno. Jedná se v tomto případě o jméno křestní, například Jan Novák a jeho žena Janová Nováková. To bylo výslovně zrušeno patentem z roku 1925. Dodnes to ovšem platí v některých státech, například v Bulharsku. V případě rozvodu manželství se na příjmení manželky nic nemění.⁶

Poté přichází zákon č. 61/1918 Sb., který zrušil šlechtické tituly. Bylo tedy zakázáno užívat rodové jméno s přídomkem nebo dodatkem vyznačujícím šlechtictví. Úpravu zjednodušoval zákon č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení, a prováděcí vyhláška Ministerstva vnitra č. 479/1950 Ú. I. Ve stejné době vznikl zákon č. 265/1948 Sb., o právu rodinném a poté zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Též zmíním zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení a v rámci mezinárodního práva například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Úmluvu o právech dítěte.

2.1 Platná právní úprava

Nejdůležitějším právním předpisem upravující tuto problematiku je zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých zákonů ze dne 2. srpna 2000, který nabyl účinnosti 1. července 2001, a který byl již několikrát novelizován (dále zákon o matrikách, matriční zákon). Tento právní předpis nahradil zákon o matrikách č. 268/1949 Sb. a zákon o užívání a změně jména a příjmení č. 55/1950 Sb.

Mezi platné právní předpisy, které upravují problematiku jména a příjmení ve vztahu ke státním občanům ČR, můžeme zařadit zejména:

⁵ KODRIKOVÁ, Zuzana. Jméno jako identifikační znak fyzických osob (1. část). *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2004, s 16.

⁶JASKULA, Zdeněk. *Jméno a příjmení: odborná pomůcka pro pracovníky národních výborů*. Ostrava: Severomoravský krajský národní výbor, s 3-4.

- a) Předpisy na ústavní úrovni
- b) Předpisy na mezinárodní úrovni
- c) Předpisy na zákonné úrovni
- d) Předpisy na podzákonné úrovni

Ad a) Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod číslem 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. (dále jen LZPS). Konkrétněji se tomu věnuje článek 10, který říká, že každý má právo na ochranu jeho lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména.⁷ Není zde opomenuta ani ochrana před nedovolenými zásahy do soukromého života.⁸ Podle LSZP má každý právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.⁹

Ad b) Evropská úmluva o osvojení dětí vyhlášená pod č. 132/2000 Sb. m. s. se jím zabývá v článku 10, který umožňuje, aby osvojenec nabyt příjmení osvojitele, a to buď náhradou za vlastní příjmení, anebo jako příjmení navíc ke svému příjmení.¹⁰ Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o úpravě některých otázek na úseku matrik a státního občanství vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 235/1995 Sb., konkrétněji v člancích 6 a 10. Článek 6 řeší rozhodnutí o povolení změny jména nebo příjmení státního občana druhé smluvní strany. Tyto rozhodnutí jsou platná bez dalšího ověření na území obou smluvních stran. Podmínkou platnosti rozhodnutí je trvalý pobyt na území smluvní strany, která rozhodnutí vydala.¹¹ Pokud jde o povolení změny jména nebo změny příjmení manželů, anebo rodičů a dětí, uznává se platnost rozhodnutí o povolení změny jména nebo změny příjmení na území obou smluvních stran, pokud alespoň jeden ze žadatelů má trvalý pobyt na území smluvní strany, která rozhodnutí vydala.¹² Článek 10 se poté zabývá výměnou seznamů státních občanů jedné smluvní strany, kteří nabyli státní občanství druhé smluvní strany v předcházejícím kalendářním roce.¹³ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech vyhlášený pod č. 120/1976 Sb., formou vyhlášky ministra

⁷ Čl. 10, odst. 1, Listina základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.

⁸ Čl. 10, odst. 2, tamtéž.

⁹ Čl. 10, odst. 3, tamtéž.

¹⁰ Čl. 10 odst. 3, Evropská úmluva o osvojení dětí, č. 132/2000 Sb. m. s.

¹¹ Čl. 6 odst. 1, Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o úpravě některých otázek na úseku matrik a státního občanství vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 235/1995 Sb.

¹² Čl. 6 odst. 2, tamtéž.

¹³ Čl. 10, tamtéž.

zahraničních věcí. Tento pakt nám sděluje v článku 24, že každé dítě je registrováno okamžitě po narození a dostane jméno.¹⁴

Ad c) Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 500/2004 Sb., správní řád., zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. Se zákonem o matrikách souvisí také zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Dalším významným zákonem v této oblasti je zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který v souladu s právem Evropských společenství a mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, zabezpečuje ochranu osobních údajů zejména při jejich zpracování, shromažďování, uchovávání a poskytování, mezi něž jméno, popřípadě jména a příjmení patří. Jméno, popřípadě jména a příjmení patří k základním znakům pro identifikaci osoby, což plyne také ze zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Ad d) Vyhláška č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vyhláška č. 300/2006 Sb., kterou se provádí zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů a kterou se mění vyhláška č. 207/2001 Sb., nařízení vlády č. 594/2006 Sb., o přepisu znaků do podoby, ve které se zobrazují v informačních systémech veřejné správy, ve znění nařízení vlády č. 100/2007 Sb. V tomto nařízení je přepis znaků latinky stanoven v příloze č. 1 a přepis znaků cyrilice v následující příloze č. 2.

2.2 Trestání na úseku jména a příjmení

Postih za porušení povinností na úseku jména a příjmení byl upraven v zákoně o přestupcích v jeho § 42c odst. 1 písm. c). Za přestupek se označuje úmyslné zneužívání při úředním styku jména, popřípadě jmen nebo příjmení, která jsou uvedena v rodném nebo oddacím listu vydaném matričním úřadem v České republice. Do 30. června 2008 platila povinnost užívat jméno nebo příjmení ve tvaru zapsaném v matričních dokladech vydaných českým matričním úřadem. Pokud tedy cizinec neužíval v úředním styku jméno nebo příjmení v podobě zapsané v jeho českých matričních dokladech, nebylo takové jednání možno

¹⁴ Čl. 24 odst. 2, Vyhláška č. 120/1976 Sb.

kvalifikovat jako přestupek na úseku jména a příjmení. Věcnou příslušnost pro projednávání těchto přestupků zákon o matrikách nestanoví. Podle vyhlášky č. 207/2001 Sb. jsou k projednávání předmětných přestupků příslušné obce s matričním úřadem. Místní příslušnost je dána správnímu obvodu, v němž byl přestupek spáchán nebo správnímu obvodu, v němž má pachatel, popřípadě naposledy měl, trvalý pobyt. Za přestupek bylo možné uložit pokutu až do výše 5000 Kč, napomenutí či propadnutí věci.¹⁵ Přestupkový zákon byl zrušen k 1. 7. 2017 zákonem č. 250/2016 Sb. Přestupky byly vloženy do zákona o matrikách, konkrétně do § 79a. Za přestupek lze uložit pokutu do výše 10000 Kč.

V případě, že by fyzická osoba použila jiné jméno nebo příjmení v neúředním styku s úmyslem uvést někoho v omyl nebo využít něčího omylu ke škodě cizího majetku. V tomto případě je důležitá výše škody. Bude se jednat buď o trestný čin podvodu podle §250 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s pojistnou či úvěrovou smlouvou o trestný čin pojistného či úvěrového podvodu (§ 250a, § 250b). Nebo se může jednat o přestupek podle zákona č. 251/ 2016 Sb. o některých přestupcích.¹⁶

¹⁵ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009. 9, s 29 - 31.

¹⁶ tamtéž.

3 Matriční agenda: Výkon státní správy na úseku matrik, jména a příjmení

3.1 Matrika

*„Matrika je státní evidence narození, uzavření manželství, vzniku registrovaného partnerství a úmrtí fyzických osob na území České republiky, narození, uzavření manželství, vzniku partnerství a úmrtí, k nimž došlo v cizině, jde-li o státní občany České republiky, a uzavření manželství, k nimž došlo v cizině, byl-li život snoubence přímo ohrožen a nejde-li o občany.“*¹⁷

Z matriky vycházejí další evidence podle zvláštních právních předpisů, jako jsou evidence cestovních dokladů, občanských průkazů. Matrika se dělí na matriku narození, pro kterou se vede kniha narození, matriku manželství, pro kterou se vede kniha manželství, matriku registrovaného partnerství, pro kterou se vede kniha registrovaného partnerství a matriku úmrtí, pro kterou se vede kniha úmrtí. Údaje v nich uvedené jsou neveřejné. Každý svazek se skládá z očíslovaných vzájemně svázaných listů. Součástí je abecední rejstřík matričních událostí. Jména a příjmení se zapisují do dvou sloupců, do levého mužská, do pravého ženská. Příjmení se uvádí před jménem. Kromě matričních událostí se do matriční knihy zapisují i matriční skutečnosti jako je například rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné, rozvod nebo zrušení registrovaného partnerství, údaje o osvojení, určení rodičovství a další.¹⁸

*„Matriční knihy zůstanou uloženy po provedení posledního zápisu u matričního úřadu: kniha narození po dobu 100 let, kniha manželství po dobu 75 let, kniha úmrtí po dobu 75 let. Po uplynutí stanovené doby se matriční knihy předají k archivaci příslušnému státnímu oblastnímu archivu, není-li dále stanoveno jinak.“*¹⁹ Postup při převádění k archivaci stanoví prováděcí vyhláška.²⁰ Pokud k dané události dojde v cizině, vede to zvláštní matrika, tedy Úřad městské části Brno – střed.

¹⁷ § 1, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009, s 43 – 44, 46-47.

¹⁹ § 23 odst. 1, 2, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009, s 59.

„Matrikářem může být občan, který je zaměstnancem obce, v hlavním městě Praze zaměstnancem městské části, která má působnost matričního úřadu, prokázal odborné znalosti zkouškou u úřadu s rozšířenou působností nebo krajského úřadu, popřípadě zkouškou zvláštní odborné způsobilosti na úseku matrik a státního občanství podle zvláštního zákona“²¹

Odbornou způsobilost prokazuje matrikář osvědčením o vykonání zkoušky vydaným nadřízeným matričním úřadem. Rozsah zkoušky odborné způsobilosti se může měnit s ohledem na nové právní předpisy, mezinárodní smlouvy. Informace poskytuje ministerstvo vnitra. Matrikářem může být pouze zaměstnanec obce zařazený do obecního (matričního) úřadu. Zaměstnavatel matrikáři umožní odbornou přípravu na zkoušku. O termínu zkoušky upozorní uchazeče nadřízený orgán nejméně 15 dní před konáním. Zkouška má část písemnou i ústní. Zkušební komise je tříčlenná, předsedou je matrikář nadřízeného úřadu, a hodnotí slovy „vyhověl“ – „nevyhověl“. O zkoušce musí být vždy sepsán zápis. Matrikář a tajemník matričního úřadu mají při výkonu práce postavení veřejného činitele.²²

2.3 Matriční úřady

„Působnost na úseku matrik vykonávají: matriční úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, v hlavním městě Praze a ve městech Brně, Ostravě a Plzni magistráty těchto měst, Ministerstvo vnitra.“²³ Taxativní seznam matričních úřadů není neměnný, lze na žádost obecní úřad vyřadit či zařadit. To lze udělat pouze k počátku kalendářního roku, nedojde-li ke změnám územního členění státu k jinému datu. Matriční úřad je definován přímo zákonem, obvody vymezuje Ministerstvo vnitra prováděcí vyhláškou. Matriční úřad vede matriční knihy a sbírky listin, tedy provádí zápisy do svazku matričních knih. Knihu úmrtí pro celou Českou republiku v případech prohlášení za mrtvého vede Úřad městské části Praha 1. Pokud došlo k matriční události občanů v cizině, k tomuto je příslušná zvláštní matrika na Úřadu městské části Brno- střed. Hlavním úkolem je tedy vedení matričních knih, vydávání matričních dokladů, vedení sbírky listin, povolování nahlédnout do sbírky listin, obnovování matričních knih a sbírek listin, vydávání osvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství, rozhodování o povolení změny jména a příjmení, rozhodování o povolení uzavření manželství „na jiném vhodném místě“, zasílání úmrtních

²¹ § 9 odst. 1, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²² GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009, s 82 - 90.

²³ § 2 odst. 1, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

listů cizinců zastupitelským úřadům zemí jejich původu, plnění oznamovací povinnosti vůči soudním a správním orgánům.²⁴

Zvláštní matriku vede Úřad městské části Brno- střed. Instituce existuje od roku 1950. „Do zvláštní matriky se zapisují narození, uzavření manželství a úmrtí občana, ke kterému došlo na území cizího státu, zastupitelském úřadu České republiky, lodi nebo v letadle mimo území České republiky, v místě, které nepatří pod pravomoc žádného státu. Do zvláštní matriky se zapisují i partnerství uzavřená občany na území cizího státu.,²⁵

„Žádost o zápis do zvláštní matriky se podává u zastupitelského úřadu České republiky nebo kteréhokoli matričního úřadu a připojí se k ní cizozemský matriční doklad, který se týká matriční události, jež má být zapsána do zvláštní matriky; nelze-li cizozemský matriční doklad pro závažnou překážku předložit, je možno provést zápis i na podkladě jiných veřejných listin, doklad o státním občanství České republiky osoby, které se zápis týká, další doklady potřebné k ověření správnosti matričních skutečností.“²⁶ Není-li možnost matriční doklad opatřit, provede se zápis výsledkem svědků. Pokud je život snoubence ohrožen a k uzavření manželství došlo před kapitánem lodi plující pod českou vlajkou, kapitánem letadla registrovaného v České republice nebo velitelem vojenské jednotky, provede se zápis do matriky i na základě protokolu o uzavření manželství.²⁷

„Úřad s rozšířenou působností provádí kontrolu vedení matričních knih a sbírek listin, a to u všech matričních úřadů ve svém územním obvodu nejméně jednou ročně. Úřad s rozšířenou působností provádí ověřování rodných, oddacích a úmrtních listů a dokladů o partnerství, vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství, vysvědčení o právní způsobilosti ke vstupu do registrovaného partnerství, potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize, potvrzení o údajích uváděných ve sbírce listin a v druhopisu matriční knihy vedené do 31. prosince 1958, vydaných matričními úřady, které jsou zařazeny do jeho správního obvodu. Úřad s rozšířenou působností vede a aktualizuje sbírku listin a vede a aktualizuje druhopisy matričních knih vedených do 31. prosince 1958 pro matriční úřady zařazené v jeho správním obvodu. Úřad s rozšířenou působností ověřuje odbornou způsobilost zaměstnance obce, v hlavním městě Praze zaměstnance městské části, nebo Ministerstva obrany zařazeného do matričního úřadu, který je zařazen do jeho správního

²⁴ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009, s 77-79.

²⁵ §42 odst. 1,2, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ §43 odst. 1, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009, s 90-92.

obvodu, k vedení matričních knih a k plnění úkonů zabezpečovaných v souvislosti s vedením matričních knih a sbírek listin. “²⁸

„Krajský úřad provádí kontrolu vedení matričních knih a sbírek listin u úřadů s rozšířenou působností ve svém správním obvodu, a to nejméně jednou ročně. Krajský úřad provádí ověřování matričních dokladů, vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství, vysvědčení o právní způsobilosti ke vstupu do registrovaného partnerství a potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize, potvrzení o údajích uváděných ve sbírce listin a v druhopisu matriční knihy vedené do 31. prosince 1958, vydaných matričními úřady a úřady s rozšířenou působností, které jsou zařazeny do jeho správního obvodu. Krajský úřad vede a aktualizuje sbírku listin a vede a aktualizuje druhopisy matričních knih vedených do 31. prosince 1958 pro úřady s rozšířenou působností zařazené v jeho správním obvodu. Krajský úřad provádí zkoušku matrikáře úřadu s rozšířenou působností, který je matričním úřadem. “²⁹

„Ministerstvo kontroluje výkon přenesené působnosti na úseku matrik, užívání a změny jména a příjmení u matričních úřadů, úřadů s rozšířenou působností a u krajských úřadů. “³⁰ Újezdni úřad vykonává státní správu na území újezdu a je též podřízen Ministerstvu obrany jako vojenský orgán. Funkci matrikáře tedy vykonává zaměstnanec ministerstva. Musí však vykonat zkoušku odborné způsobilosti.³¹ „Území újezdu náleží vždy k území jednoho kraje, a to takto: území Vojenského újezdu Boletice náleží do Jihočeského kraje, území Vojenského újezdu Březina náleží do Jihomoravského kraje, území Vojenského újezdu Hradiště náleží do Karlovarského kraje, území Vojenského újezdu Libavá náleží do Olomouckého kraje. “³²

3.2 Matriční knihy

Existují čtyři knihy: narození, manželství, vzniku registrovaného partnerství a úmrtí. V následujících kapitolách rozeberu pouze první dvě zmiňované, kde se nejvíce řeší problematika jména a příjmení. V rámci registrovaného partnerství se v této oblasti postupuje obdobně jako u manželství.

²⁸§4, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹§4a, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰§4b, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ GRONWALD TOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009, s 81.

³² § 73a, zákon č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

3.2.1 Kniha narození

Do matriční knihy se zapisuje:

- a) Jméno, popřípadě jména a příjmení dítěte,
- b) den, měsíce a rok narození dítěte,
- c) rodné číslo, místo narození, pohlaví dítěte,
- d) jméno, popřípadě jména a příjmení, popřípadě rodná příjmení, data a místa narození, rodná čísla, státní občanství a místo trvalého pobytu rodičů,
- e) datum zápisu a podpis matrikáře.³³

K zápisu narození je příslušný matriční úřad, v jehož obvodu se dítě narodilo, nebo bylo nalezeno. Narození je povinen ohlásit poskytovatel zdravotních služeb, v jehož zařízení byl porod ukončen, lékař, jeden z rodičů, popřípadě zákonný zástupce či soudem ustanovený opatrovník, fyzická osoba, která se o narození dozvěděla. Matka do 3 dnů, kdy je schopna oznámení učinit. Zápis provede matrikář vyplněním příslušného matričního listu. Jméno se zapisuje podle souhlasného prohlášení rodičů, i písemného prohlášení učiněného ve zdravotnickém zařízení na předepsaném tiskopise. Jména mohou být dvě, ale nesmí být stejná. Lhůta je stanovena do 1 měsíce od narození dítěte. Pro zápis druhého jména platí stejná pravidla jako pro jméno první, má sloužit k přesnější identifikaci občana. Vylučují se jména typu „Jan John“. V případě příjmení se zapíše společné příjmení rodičů, nemají – li stejné jméno, tak to, na němž se rodiče dohodli. V praxi se stává, že jedno dítě nesezdaných rodičů má příjmení po otci, druhé po matce. Neexistuje však ustanovení, které tuto situaci konkretizuje. Pokud se dítě narodí mrtvé, zapisuje se pouze do knihy narození. Pokud se stejným rodičům narodí v budoucnu dítě živé, nevylučuje zákon, aby mělo jméno stejné. V případě dítěte uloženého do baby boxu zapíše matrikář nezjištěnou totožnost.³⁴

3.2.2 Kniha manželství

Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy za přítomnosti dvou svědků. Příslušný je matriční úřad, v jehož správním obvodu k uzavření manželství došlo. Oba se dohodnou na užívání příjmení po sňatku. Lze uzavřít manželství zástupcem z důležitých důvodů na základě povolení úřadu obce s rozšířenou působností a předložení plné moci. Po rozvodu se do knihy zapíše, že manžel přijímá zpět své dřívější příjmení. Žádost o přijetí svého předchozího příjmení může manžel podat do jednoho měsíce

³³ §14, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴JEŽKOVÁ, Jaroslava, *Matrika v praxi*. Liberec: AZ KORT, s.r.o., 2012, s 57 – 85.

od právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou, neplatnost vysloví soud i bez návrhu. Též mezi předky a potomky nebo sourozenci. Manželství nemůže uzavřít nezletilý, pouze staršímu šestnácti let může soud povolit uzavření manželství z důležitého důvodu.³⁵

Zajímavým judikátem v oblasti změny příjmení, popřípadě navrácení příjmení zpět k původnímu, je soudní rozhodnutí Nejvyššího správního soudu 2 As 324/2015 ze dne 25. 2. 2016. Toto rozhodnutí je nám blízké, protože žalovanou stranou je Krajský úřad Olomouckého kraje. Podstatou celé věci bylo to, že žalobkyně po ukončení rozvodového řízení se svým druhým manželem dne 27. 1. 2014 oznámila matričnímu úřadu, že přijímá své dřívější příjmení N. místo příjmení S. N. Dne 4. 2. 2014 požádala matriční úřad o změnu svého příjmení z dosavadního N. na S. N., což odůvodnila tím, že své rodné příjmení přijala v silně rozrušeném stavu ze skončeného rozvodového řízení a neuvážila veškeré důsledky, především zájem svých dětí. Takové příjmení užívala po dobu 12 let. Krajský úřad žádosti nevyhověl a následná žaloba byla Krajským soudem v Ostravě- pobočka v Olomouci zamítnuta. Odkazuje se, že na změnu příjmení nebyla splněna podmínka § 72 odst. 2 matričního zákona, tedy že změna příjmení se povolí zejména tehdy, jde-li o příjmení hanlivé, nebo směšné, nebo je-li pro to vážný důvod. Následně podala žalobkyně kasační stížnost. Žalobkyně považovala jako vážný důvod trauma jejich dětí z rozvodu a následné změny. Otázkou tohoto rozhodnutí je, co je to vážný důvod? Jak se tento neurčitý právní pojem vykládá? Žalovaný jej vyložil tak, že za vážný důvod pro změnu příjmení považuje pouze navázání na rodovou tradici. Nejvyšší správní soud však dospěl k závěru, že ochrana příjmení je součástí práva na ochranu soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tudíž to je vážným důvodem a rozhodl tak, že kasační stížnost je důvodná.³⁶

³⁵JEŽKOVÁ, Jaroslava, *Matrika v praxi*. Liberec: AZ KORT, s.r.o., 2012, s 89 - 90.

³⁶ rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 2. 2016, 2 As 324/2015

4 Jméno

Jméno patří k základním individualizačním znakům člověka, začleňuje se jím do dané společnosti. Nový občanský zákoník rozlišuje osobní jméno, popřípadě další jména, příjmení a rodné příjmení. Je veřejným zájmem, aby dítě mělo jméno určeno co nejdříve po narození, proto je rodičům zákonem stanovena lhůta, ve které jsou povinni zvolit dítěti jméno. Tato lhůta je 1 měsíc od narození dítěte.³⁷

Dříve se udělovalo jméno po narození dítěte, zpravidla při náboženském obřadu (křtu). Občanský zákoník z roku 1811 upravoval až do roku 1949 právo rodinné a manželské. Neobsahoval výslovně úpravu určení jména dítěte.³⁸

Původ jména hledáme ve jménech obecných, tj. v označení osob, zvířat, věcí, vlastností, činností a dějů. Zprvu se u většiny národů pojmenovávali jen dospělí lidé, především urození, děti dostávaly jména až později. Objevují se jména slovanská, která bývají většinou složená nebo označující lidské vlastnosti. Mezi jména neslovanského původu nacházíme jména hebrejská, která známe v bible, řecká, latinská, germánská či jiného původu, jako například jména keltská.³⁹

Jméno dítěte zvolí souhlasným prohlášením jeho rodiče. Jedná se o jejich osobní právo. Od roku 1950 platí zásada o stejném postavení mužů a žen. Existují však případy, kdy jméno zvolí pouze jeden z rodičů. Tak je tomu v případech, že jeden z rodičů není znám, je zbaven rodičovské odpovědnosti, nebo je výkon rodičovské odpovědnosti v této oblasti omezen nebo pozastaven, též pokud je způsobilost k právním úkonům rodiče omezena. Zákon o matrikách nespécifikuje, zda je či není rozhodný důvod, proč a v jakém rozsahu byla způsobilost rodiče omezena. Pokud se rodiče nedohodnou na jménu nebo jej neurčí do 1 měsíce od narození, matriční úřad tuto skutečnost oznámí soudu k určení jména dítěte. Soud určuje jméno i v případě, kdy rodiče dítěte nejsou známi. Matriční úřad namísto jména dítěte v zápise jeho narození v matriční knize zapíše „nezjištěno“ a vydá rodný list. Poté po určení soudem jej zapíše do oddílu matriční knihy „Dodatečné zápisy a opravy“ a vydá nový rodný list dítěte s uvedením jména. Pokud se rodiče dohodnou na jménu, které nelze zapsat, matriční úřad vydá rozhodnutí, kterým zamítne zápis jména zvoleného rodiči do matriční knihy a namísto jména dítěte zapíše „nezjištěno“. Po nabytí právní moci rozhodnutí oznámí soudu skutečnost,

³⁷ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 53.

³⁸ JASKULA, Zdeněk. *Jméno a příjmení: odborná pomůcka pro pracovníky národních výborů*. Ostrava: Severomoravský krajský národní výbor, s 9.

³⁹ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 4., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2006, s 12 – 17.

že nedošlo k určení jména dítěte, které lze zapsat do matriční knihy. V tomto případě opět určuje jméno dítěte soud. V řízení o určení jména dítěte se bude postupovat podle občanského soudního řádu. Řízení bude osvobozeno od soudního poplatku podle § 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁰

Podle novely zákona o matrikách lze zapsat jakékoli existující jméno. Nelze zapsat jméno zkomolené, zdobnělé, domácké, osobě mužského pohlaví ženské jméno a naopak, jméno žijícího sourozence společných rodičů, to za předpokladu, že je tato skutečnost matričnímu úřadu známa. Pokud vzniknou pochybnosti o správné pravopisné podobě jména, musí rodiče předložit doklad vydaný znalcem. Zákon o matrikách též připouští možnost, aby občan mohl užívat jména dvě. Nesmí se však jednat o jména stejná, byť v cizojazyčné podobě. Výjimkou je, že děti mohou mít ze dvou jmen jedno společné, například Jana Eva a Jana Veronika. Dítěti, které není občanem České republiky lze zapsat i jmen více. Pro volbu druhého jména patří omezení pro občany narozené před 31. 12. 1949. Užívá se totiž jméno hlavní, které je zvýrazněné či podtržené. Pokud tak není označeno, užívá se jméno uvedené v pořadí první, například Jana Hana užívá žena jméno Jana. Pokud občan užívá jméno v cizojazyčné podobě a přeje si toto jméno užívat v podobě české, stačí pouze oznámení matričnímu úřadu podle místa narození bez předchozího povolení. To však lze uskutečnit pouze jednou, další změny jména se řeší v rámci správního řízení. V případě pochybnosti české podoby je nutné vyjádření znalce. Ministerstvo vnitra ve spolupráci s Ústavem pro jazyk český vydalo jako pomůcku pro matrikáře seznam jmen, která lze zapsat do matriky. Též čerpají z jiných publikací, například od paní PhDr. Miloslavy Knappové, CSc. V případě osvojení je právem osvojitele změnit dítěti jméno. Činí se tak formou prohlášení vůči matričnímu úřadu. Zákon stanoví lhůtu šesti měsíců od právní moci rozhodnutí soudu o osvojení, nejpozději do dosažení zletilosti, přičemž u nezletilého staršího patnácti let je nutný jeho souhlas. Po uplynutí šestiměsíční lhůty lze jiné jméno povolit pouze správním řízením. Jméno odvozené ze jména otce, např. Vladimír Ivanovič, nelze občanu České republiky jako druhé jméno zapsat, nesplňuje to podmínky zákona o matrikách.⁴¹

Občan, který je příslušníkem národnostní menšiny má právo užívat jméno v jazyce této menšiny, které zaručuje zákon č. 373/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb. Občan podá žádost o užívání. Matriční úřad podle místa narození ověří správnost podoby a učiní dodatečný záznam

⁴⁰ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 54-55.

⁴¹ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 53-60.

v matriční knize a vydá nový rodný list. Veškeré doklady budou již vydávány ve znění tohoto jména. Pro občany, kteří jsou současně občany jiného státu Evropské unie, je umožněna úprava jména podle tradic jiného členského státu. Je třeba předložit cizozemský matriční doklad, popřípadě jinou veřejnou listinu, která prokáže, že je podoba jména podle tohoto státu možná. Jméno a za určitých podmínek i pseudonym požívá ochrany podle §78 a 79 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. V případě úmyslného zneužívání zapsané podoby je takové jednání považováno za trestné.⁴²

4.1 Volba jména

Již v předchozí kapitole jsem zmiňovala publikaci paní PhDr. Miloslavy Knappové, CSc. Těchto publikací je více. Zajímalo mě, co je to správné jméno a které jméno lze svému dítěti dát. Platí ještě v dnešní době, kdy je velká rozšířenost jmen, nějaká omezení? Jak je možné, že někteří rodiče dali dítěti jméno jako například Charlotte, Ronja či Thea?

Jména k nám začala po roce 1990 pronikat vlivem důvodů náboženských, rodinných či kulturních. Jistou protireakcí na tato jména je obnovování jmen užívaných v minulosti. Podle Českého statistického úřadu, který u nás v České republice, sleduje výskyt jmen od roku 1999, byly v roce 2016 oblíbená jména jako Jakub, Jan a Tomáš, nejoblíbenější dívčí jména Eliška, Tereza a Anna. Matky se nejčastěji jmenovaly Lucie, Jana a Kateřina, otcové pak Jan, Petr a Martin. Pouze Jan se probojoval mezi první trojici jak u chlapců, tak u otců. Dědění jmen je výrazně častější u chlapců. Zděděné jméno má každý šestý, mezi dívkami každá 25. Kromě jmen obvyklých či oblíbených zaznamenali statistici v roce 2016 i některá netradiční jména, ať už staročeská, nebo cizokrajná. Z chlapeckých je to například Barnabáš, Diviš, Mikeš, Attila, Geralt, Lionel, Jeroným, u dívčích Adléta, Aleška, Josefa, Klotylda, Adel, Aurelie, Rihana, Salome, Amálie Perla nebo Nina Anuška.⁴³

Publikace paní Knappové je psána v souladu se zákonem č. 301/ 2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení. Publikace obsahuje přes 11 000 základních podob jmen českých i cizích a ve výběru též jmen asijských a afrických, kterých je uvedeno přes 2 000. Jako jazykovou příručku knihu užívají i matrikáři. Pro rodiče je nejčastější pomůckou při výběru kalendář.

Dostáváme se k odpovědi na otázku, jaká jména lze svému dítěti dát. Naše společnost nás chrání před nevhodnými nápady našich rodičů. Dítě se totiž narozením stává občanem

⁴²DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 58-61.

⁴³CHRÁMECKÝ, Tomáš. *Nejoblíbenější dětská jména jsou Jakub a Eliška* [online]. Český statistický úřad | ČSÚ, 20. října 2016 [cit. 8. listopadu 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/nejoblibenejsi-detska-jmena-jsou-jakub-a-eliska>

České republiky a od rodičů se žádá respektování určitých zásad a dodržování příslušných zákonných mantinelů. Usměrnování volby jména není žádný novodobý výmysl, nýbrž již záležitost daná z minulosti. Udělení jména je dáno aspekty jazykovými, právními i sociálnímu. Z § 62 zákona o matrikách vyplývá, že nelze zapsat jména zkomolená, zdrobnělá a domácká. Důležité je, že neurčitý právní pojem jméno musí být ve své podstatě jménem. Nezapisují se jména obecná, tzv. neosobní, jakými jsou například označení dnů (Pátek, Hromnice), názvy věcí (Lavice), a to ani cizojazyčné výrazy, pokud se jako jména neužívají. Nezapisují se ani jména zeměpisná (Sněžka), pokud se jako jména v některém z cizích jazyků neužívají (např. jméno Chelsea). Ojedinele se užívají jména spjatá s rostlinnou říší, jako jsou jména Narcis, Jiřina, Liliana. Ve funkci rodného jména se nově nezavádějí ani příjmení, která se dosud užívala pouze jako příjmení. V tomto se lišíme od jiných evropských států nebo USA. Právě u amerických občanů se můžeme setkat se zvláštními jmény, která jsou u nás nemožná. Například zpěvačka Beyonce své dítě pojmenovala Blue Ivy, což můžeme přeložit jako Modrý Břečťan nebo Gwyneth Paltrow dala dceři jméno Apple – Jablko. Nelze ani vymýšlet nová jména, například složená z písmen rodičů.⁴⁴

V rámci repertoáru jmen vládne tzv. pružná stabilita, tedy jména se přehodnocují, ožívují, vytváří se ženské podoby k mužským nebo se přejímají z cizích jazyků. Lze zapsat i cizojazyčnou podobu jména, což vyplývá z § 63 matričního zákona. Dále je možné zvolit pro zápis do matriky i jazykově ověřenou základní podobu cizího jména, které nemá v češtině obdobu. To ovšem neplatí u jmen odvozených ze jména otce. Na jedno je však kladen důraz a to, že jméno musí být ve shodě s pohlavím jeho nositele. Některá jména však jsou tzv. obourodá, tedy užívají se jako jméno mužské i ženské. Protože ze jména by však mělo být patrné pohlaví, u obourodých jmen matriční zákon doporučuje v zájmu přesnější identifikace zvolit ještě druhé, jednoznačné jméno.⁴⁵ Z jazykového výkladu zákonů platných v různých evropských jazycích i u nás vyplývá, že dítěti se zapisuje jméno doložené, užívané jako jméno. S novým vytvářením jmen se tedy nepočítá.

Zákon stanoví, že občan může mít v matrice zapsána dvě jména. Počet dvou jmen je v zákoně taxativně vymezen, nelze je tudíž překročit. Pro výběr druhého jména patří stejná zákonná omezení jako pro zápis jednoho jména. Jako druhé jméno by mělo být zapsáno jiné jméno. Toto uvádí § 18 odst. 2 matričního zákona. Pokud se jedná o vlastní sourozence, tedy

⁴⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 4., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2006, s 21-37.

⁴⁵ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 4., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2006, s 40-50.

žijící sourozence společných rodičů, nemohou být nositeli společného jména. Lze ovšem konstatovat, že pokud se jedná o dvě jména, pro úřední identifikaci je rozlišení prvním jménem dostačující. Zvláštní postavení pro volbu druhého jména má jméno Marie, popřípadě Maria, které je spojeno s kultem Panny Marie a dodnes patří k nejrozšířenějším jménům. Dnes se jméno oficiálně jako druhé jméno zapisuje osobám mužského pohlaví. Jedná se o výjimky a u jiných jmen se toto nepřipouští. Pokud se jedná o tzv. zdvojená jména, toto právní řád České republiky nevyklučuje, avšak zapisují se pouze zdvojená jména jazykově ověřená. Zdvojená jména jsou taková, která vznikla spojováním jednotlivých jmen, například Juliana nebo Jan- Pavel. Zájem o zápis zdvojených jmen již v ČR opadl.⁴⁶

Nově se v poslední době řeší tzv. transsexualismus, tedy změna pohlaví u osob v rámci léčebných procesů. Na toto matriční zákon pamatuje v §72 odst. 5. Těmto občanům umožňuje, aby na základě potvrzení zdravotnického zařízení požádali matriční úřad o změnu jména a příjmení na neutrální neboli oboupohlavní podobu. K řešení tohoto problému se naskýtají tři základní možnosti. První je volba obourodého jména u nás obvyklého, jako jsou René nebo Vlasta. V souladu s právním řádem ČR se nevyklučuje zápis obourodého cizojazyčného jména, které je uvedeno v publikaci paní Knappové. Třetím řešením tohoto problému je použití českých domáckých jmen. To ovšem platí pro období procesu léčení. Toto jméno by mělo poté souviset s oficiálním jménem, které bude používáno po skončení léčby. Jako příklad uvádím podoby jmen, jako jsou Míla, Míša.⁴⁷

4.1.1 Rada pro výběr jmen

Je na rodičích, jaké jméno svému dítěti zvolí. Ovšem v publikaci paní Knappové jsou rady, co bychom měli dodržovat pro výběr. Je na nás, zda se jimi budeme řídit. Myslím si, že by si to měli budoucí rodiče projít, a proto je zmíním i v mé práci.

Často mnoho rodičů zapomíná na to, aby zvolené jméno nebylo posuzováno kriticky jako celek s příjmením. Je vhodné mít na paměti délku jména s příjmením. Při velmi dlouhých jménech je problém nejen při psaní, ale i vměštnávání do vymezených rubrik. Naopak přílišná krátkost je zdrojem častých nedorozumění. Je tudíž vhodné zvolit delší jméno ke kratšímu příjmení a naopak, např. Vladimír Zach. Při vyslovování může být problémem i shoda koncové hlásky s počáteční hláskou příjmení, např. Prokop Pokorný. Též je nutné dbát na to,

⁴⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 4., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2006, s 55-63.

⁴⁷ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 4., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2006, s 76-78.

aby se nevyskytovala ve velkém množství hláska, která činí lidem při výslovnosti problémy, jako je r, ř nebo aby se stále opakovala stejná samohláska. Z jazykového hlediska se nedoporučuje, aby se jméno rýmovalo, může to působit komickým dojmem. Pro praxi nebývá výhodné, aby se příjmení shodovalo se jménem nebo spojení takových jmen, u nichž by působilo rozpaky, které je jménem a které příjmením. V takových případech je lepší zvolit jméno, které se obvykle jako příjmení nevyužívá. Další, zejména psychologický zřetel, bývá uplatňován význam jména. Hodně lidí dává svým dětem jména označující kladné lidské vlastnosti, např. Viktor – vítězství.⁴⁸

Pokud rodiče vyberou pro dítě jméno, které není uvedeno v matriční příručce „Jak se bude vaše dítě jmenovat“, je nejvhodnější se obrátit s dotazem na možnost volby takového jména na rodnou matriku, která bude dítě zapisovat. Nenajde-li matrikářka požadované jméno a má pochybnosti o zvoleném jméně, může podle zákona doporučit rodičům, aby požádali o ověření soudním znalcem. V tomto oboru je tou nejuznávanější právě paní PhDr. Miloslava Knappová, která se specializuje na ověřování podob jmen a příjmení z hlediska zákonných ustanovení usměrňujících jejich zápis do osobních dokladů. Při znaleckém jazykovém ověřování existence oficiální podoby jména a jeho pravopisu se využívají speciální cizí slovníky osobních jmen vydané pro jednotlivé jazyky evropské i mimoevropské, dále pravidla přepisu z jazyků užívajících jiného písma než latinky a další odborné materiály, popřípadě vyjádření odborníků na speciální (např. orientální) jazyky či oblasti. Znalecké vyjádření je ovšem možné požadovat i od vědeckých institucí např. Ústavu pro jazyk český nebo od Akademie věd České republiky, nebo jiného specializovaného pracoviště zabývajícího se českým jazykem či užíváním jmen.

4.2 Změna jména

§ 72 matričního zákona se zabývá možností změny jména, a to ze závažných důvodů. Tak lze jméno změnit pouze na základě žádosti fyzické osoby, popřípadě zákonných zástupců, která se podává na městských, popřípadě pověřených úřadech v místě trvalého pobytu žadatele. Není-li žadatel, popřípadě nezletilé dítě, přihlášen k trvalému pobytu na území České republiky, je k projednání žádosti příslušný matriční úřad podle místa posledního trvalého pobytu na území České republiky. Pokud není ani takový pobyt, je příslušný k projednání žádosti Úřad městské části Praha 1. Za změnu jména se vybírá správní poplatek. Na povolení změny jména ovšem není právní nárok. Jedná se o správní řízení, na

⁴⁸ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 4., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2006, s. 64-67.

kteří se použije část druhá a třetí správního řádu. Náležitosti žádosti o povolení změny jména nebo příjmení jsou uvedeny v § 75 zákona o matrikách.⁴⁹

Změnu jména a příjmení lze povolit pouze fyzickým osobám. V České republice lze povolit změnu českým státním občanům. Fyzické osobě, která není občanem, lze povolit změnu jména nebo příjmení, jen má-li povolen trvalý pobyt podle zákona o pobytu cizinců na území České republiky nebo jí byl udělen azyl nebo doplňková ochrana. Zákon vymezuje podmínky pro změnu jména negativně, tedy v jakých případech není změna jména možná.

Měla jsem možnost prostudovat se znalecké posudky vydané právě výše uvedenou znalkyní. Znalkyně v posudku nejdříve popíše podoby a vývoj jednotlivých jmen a v následném výroku uvede, zda splňuje zákonné požadavky a jazykové podmínky pro zápis jména do matriky. Ve znaleckém posudku s pořadovým číslem 22/02 ze dne 2. 1. 2002 žádala paní Božena změnu svého jména na jméno Bea. Paní znalkyně nejdříve jméno rozebrala, vyjmenovala jeho podoby, jako Beata, Beáta či Beatrice. Všechny tyto formy jména jsou uznávány a jméno Bea se osamostatnilo a dnes se užívá jako základní, spisovná podoba ženského jména. Ve výroku poté objasnila, že zákony ČR zápis ověřených základních podob cizojazyčných jmen nevylučují a jméno Bea splňuje jazykové podmínky pro zápis do matriky a tedy i pro změnu zápisu v matrice.⁵⁰

⁴⁹ HENYCH, Václav. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s 267-271 (§ 72).

⁵⁰ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Znalecký posudek, znalec v oboru školství a kultura se specializací ověřování podob jmen a příjmení z hlediska zákonných ustanovení usměrňujících jejich zápis do osobních dokladů, k podání znaleckého posudku změny jména*. [rukopis]. V Praze, 2. ledna 2002, pořadové číslo: 22/02.

5 Příjmení

Příjmení patří k dalším individualizačním znakům, které upřesňuje danou fyzickou osobu. Je jedním z údajů, které se zapisují do knihy narození. Příjmení je zpravidla určeno již prohlášením rodičů při uzavření manželství. V případě, že budoucí manželé prohlásí, že budou užívat společné příjmení jednoho z nich a druhý manžel si bude připojovat své dosavadní příjmení, je příjmením jejich dětí to, které určí jako společné. Pokud se manželé rozhodnou mít svá jména, prohlásí při sňatečním obřadu, které z jejich příjmení budou užívat jejich děti. Toto prohlášení bude uvedeno v oddacím listu rodičů dítěte. Pokud se dítě narodí cizincům na území České republiky a v cizozemském oddacím listu příjmení dětí není uvedeno, platí, že příjmením dítěte je to, které je zapsáno podle jejich dohody sepsané před matričním úřadem. Pokud je manželství uzavřeno až po narození dítěte, uzavřením manželství má i toto dítě příjmení společné pro společné děti těchto manželů. Děti těchto manželů nosí stejná příjmení. Pokud rodiče neuzavřeli manželství, postupuje se podle dohody o příjmení dítěte při souhlasném prohlášení o určení otcovství, k němuž zpravidla dochází před narozením dítěte. Na příjmení dítěte se lze dohodnout rozdílně při každém narození. V případě určení otcovství dítěte staršího 15 let se tak provádí s jeho souhlasem. Pokud nesouhlasí, zapíše se do matriční knihy pouze určení otcovství. Příjmení dítěte ženského pohlaví v mužském tvaru je možné na základě žádosti rodičů v případech, kdy je dítě cizincem, občanem, který má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině, jestliže je jeden z rodičů cizinec nebo je jiný než české národnosti. Podle novely zákona o matrikách příjmení dítěte, které je občanem zároveň jiného členského státu Evropské unie, lze zapsat v rozporu s českou právní úpravou, ale podle tradic jiného státu unie.⁵¹

Narodilo – li se dítě v ochranné době 300 dnů po zániku manželství, bude mít příjmení podle prohlášení obou manželů, popřípadě bývalých manželů. Nově je zohledněna nezvěstnost manžela matky. V současné době se často stává, že biologickým otcem není bývalý manžel. V této situaci matriční úřad zkoumá osobní stav matky. V ochranné době se zapíše jako otec bývalý manžel, od toho se nelze odchýlit ani dohodou, žena by se musela znovu vdát. Pokud se dítě narodí na základě umělého oplodnění, bude tento otec zapsán v knize narození. Podkladem pro zápis otce je písemný souhlas muže, který dal souhlas k umělému oplodnění, potvrzený poskytovatelem zdravotních služeb. Tato listina zůstane součástí sbírky listin k zápisu narození dítěte. Na příjmení se rodiče dohodnou. Pokud otec

⁵¹ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 62 - 66.

dítěte není znám, bude mít dítě zapsáno příjmení matky v době jeho narození. Pokud matka není státní občankou České republiky, bude příjmení zapsáno podle tradic domovského státu. Jestliže se rodiče na příjmení nedohodnou, oznámí to matriční úřad soudu a po rozhodnutí jej zapíše jako dodatečný zápis a vydá nový rodný list.⁵²

Novela zákona o matrikách výslovně stanoví, že rodným příjmením se rozumí příjmení uvedené v knize narození. Dosud bylo rodné příjmení to, které bylo uvedeno na rodném listu. Jsou-li v matriční knize chybně zapsány údaje, provede se oprava na základě druhopisu matriční knihy nebo sbírky listin. U osob nezletilých se oprava děje z moci úřední, u osob zletilých na jejich žádost.⁵³

Mezi nejčtenější příjmení v České republice patří Novákovi, Svobodovi, Dvořákovi a Procházkovi. Nejvíce je žen pod příjmením Nováková, je jich k dnešnímu dni 35274, jejich protějšků je 33912. Jsou například i příjmení, která brzy vymizí, například příjmení Něčková. K dnešnímu dni jsou dvě ženy s průměrným věkem 79 let.⁵⁴

5.1 Změna příjmení

Příjmení tvoří v české národní společnosti soubor velmi rozmanitý. Existují však příjmení, která mohou činit svým nositelům z různých důvodů potíže. Někdy to může být například složitým pravopisem, někdy může být příliš krátké nebo dlouhé a v neposlední řadě může také působit dojmem, který vyvolává v lidech určité představy, směšné, hanlivé či komické nebo je-li pro to jiný vážný důvod. Můžeme se také setkat se situací, kdy rozvedená žena již nechce mít své manželské příjmení a i se svou rodinou nemá kladný vztah. Příjmení tedy mohou ztěžovat svému nositeli život ve společnosti. Velkým trendem poslední doby je i jev, kdy neoddaní rodiče mající společného potomka chtějí sjednotit společné příjmení nikoli sňatkem, ale změnou příjmení jednoho z nich. Je na matrice, zda tento důvod uzná jako závažný.⁵⁵

Na takové případy pamatuje i matriční zákon. Ke změně jména nebo příjmení může dojít jen na základě projevu vůle, tedy žádosti jednotlivce. Na změnu příjmení není zákonný nárok, pravomoc posoudit tyto žádosti o změnu příjmení spadá do kompetence matričních úřadů, konkrétně matriční úřad, v jehož správním obvodu je žadatel přihlášen k trvalému

⁵² DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 63-65.

⁵³ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 75-76.

⁵⁴ Kde jsme.[online]. 13. března 2016 [cit. 13. března 2016]. Dostupné z:<http://www.kdejsme.cz/prijmeni/N%C4%9B%C4%8Dkov%C3%A1/hustota/>

⁵⁵ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2002, s 182- 192.

pobytu. U nezletilých dětí rozhoduje matriční úřad v místě trvalého pobytu dítěte. Tako práce je vždy náročná, matriční úřady musí eliminovat případy, kdy se jedná o okamžité nápady, mentální či psychické rozpolčení či jiné. Proto se někdy žádá o znalecké posouzení.

I v tomto případě jsem se mohla podívat na znalecký posudek paní PhDr. Miloslavy Knappové, kdy dodává, pokud jde o změnu příjmení, naše zákony blíže nespecifikují, jaké příjmení lze pro změnu zvolit. Z jazykových důvodů je žádoucí, aby šlo o slovo, které má charakter příjmení z hlediska jeho formy, přičemž nemusí jít co do formy výhradně o příjmení české.⁵⁶

Pokud si osoba nechá změnit pohlaví, přináší to důsledky nejen podle občanského zákoníku, podle zákona o specifických zdravotnických službách, též i podle zákona o matrikách. Pohlaví nelze změnit pacientovi, který je ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, zabezpečovací detenci nebo v ochranném léčení, dále v době trvání manželství, registrovaného partnerství nebo obdobného svazku uzavřeného v cizině. Osoba má na povolení změny pohlaví nárok a má tedy i nárok na podání žádosti o změnu jména a příjmení. Musí předložit potvrzení poskytovatele zdravotních služeb o zahájení léčby pro změnu pohlaví a rodný list. Dosavadní právní úprava též dovoluje příslušníku národnostní menšiny užívat příjmení v jazyce této menšiny na základě žádosti.⁵⁷

Zvláštní úprava je věnována změně příjmení za trvání manželství. Zákon o matrikách je třeba vykládat ve vzájemné souvislosti s novým občanským zákoníkem. Pokud si manželé při uzavření manželství ponechali svá dosavadní příjmení, mohou kdykoli, pokud manželství trvá, prohlásit, že se dohodli na společném příjmení manželů jednoho z nich. Prohlášení se činí před matričním úřadem. Jiný případ je, když mají již společné příjmení. Pro povolení změny za trvání manželství je nutný souhlas obou manželů. Mají-li manželé a rodiče dítěte různá příjmení, změna příjmení toho z manželů, jehož příjmení má nezletilý, se vztahuje i na nezletilého.⁵⁸

5.1.1 Změny příjmení dítěte

Jestliže manželé uzavřou manželství dodatečně, může okamžikem uzavření tohoto manželství dojít ke změně příjmení dítěte. Dítě totiž bude mít vždy ze zákona příjmení podle

⁵⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Znalecký posudek, znalec v oboru školství a kultura se specializací ověřování podob jmen a příjmení z hlediska zákonných ustanovení usměrňujících jejich zápis do osobních dokladů, k podání znaleckého posudku změny příjmení*. [rukopis]. V Praze, 14. března 2002, pořadové číslo: 22/95.

⁵⁷ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 71-72.

⁵⁸ HENYCH, Václav. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s 272.

prohlášení rodičů při uzavření manželství. Pokud se při narození dítěte ženského pohlaví rodiče dohodnou na příjmení dítěte po matce, a při dalším narození dítěte mužského pohlaví po otci, v případě následného uzavření manželství se jednomu dítěti vždy změní příjmení. Jestliže je dítěti, které má zapsáno příjmení po otci, následně popřeno otcovství tímto mužem, je stejná situace, jako když otec není znám. Dítě má tedy příjmení své matky v době narození. Opačný případ nastane v případě určení otcovství, pokud tedy dojde k souhlasnému prohlášení obou rodičů. Pokud má dítě již po 15. roku věku, musí s tím souhlasit. Pokud uzavře sňatek matka a otec dítěte není znám a není zapsaný v rodném listě, může matka a její manžel prohlásit, že příjmení určené pro jejich společné děti, bude užívat i toto dítě. V rodném listě zůstává otec neuveden, mění se jeho příjmení a i příjmení matky. Prohlášení, že dítě manželky bude užívat jméno manžela, mohou manželé učinit později po uzavření manželství.⁵⁹

Dalším případem je osvojení, kdy osvojením nabývá dítě postavení dítěte osvojitelů a nabývá též jejich příjmení. Podle nového občanského zákoníku se má osvojenec právo ke svému novému příjmení vyslovit a s dovršením 15. roku věku o tom spolurozhodovat. Pokud osvojenec starší patnácti let nesouhlasí se změnou příjmení, rozhodne soud, že si nové příjmení bude připojovat ke svému stávajícímu. Pokud příjmení tvoří již připojované, lze příjmení osvojitele připojit pouze k prvnímu příjmení osvojence. Současná právní úprava rozlišuje osvojení zrušitelné a nezrušitelné. Osvojení se stává nezrušitelným uplynutím tří let od rozhodnutí soudu o osvojení nebo rozhodnutím soudu o nezrušitelném osvojení před uplynutím této lhůty. Jedinou výjimkou se stává případ, kdy je osvojení v rozporu se zákonem. Matriční úřad podle místa narození dítěte z moci úřední požádá ministerstvo vnitra o přidělení nového rodného čísla. Pokud dojde ke zrušení osvojení, zaniká právní příbuzenství mezi osvojitelem a osvojencem. Osvojenec bude mít příjmení, které měl před osvojením. Nově je i možnost ponechání si příjmení osvojitele, ovšem pouze rozhodnutím soudu. Dochází opět k vydání nového rodného listu. Další novinkou je osvojení zletilé osoby, které slouží především pro zajištění pomoci ve stáří. Pro potomky této osoby má osvojení důsledky pouze tehdy, pokud se narodili po této události. Na změnu příjmení to nemá vliv, zletilý osvojenec si může osvojitelovo příjmení připojit.⁶⁰

Někdy se stává, že rozhodování ve věcech týkající se jména a příjmení řeší Ústavní soud v Brně. Tak tomu bylo i v rozhodnutí z roku 2002 náleží Ústavního soudu II. ÚS 157/01.

⁵⁹ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 67-68.

⁶⁰ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 68 -71, 77-78.

Jednalo se spor otce dítěte, který nebyl zbaven rodičovských práv, a sestry matky dítěte V. Ch., které bylo dítě po smrti matky svěřeno do péče. Paní Ch. je podle tohoto soudního rozhodnutí povinna a zároveň oprávněna nezletilou zastupovat, vychovávat a spravovat její běžné záležitosti. Soud stanovil otci povinnost platit výživné. Paní Ch. podala u soudu návrh na udělení souhlasu se změnou příjmení nezletilé. Otec se změnou nesouhlasil. Po provedeném dokazování dospěl Obvodní soud k závěru, že změna příjmení je zcela v souladu se zájmy nezletilé a přispěje k bližšímu spojení nezletilé s ostatními členy rodiny paní Ch. Rozsudkem udělil souhlas.

Následně případ řešil Městský soud v Praze a Nejvyšší soud. Ten podané dovolání odmítl. Otec nezletilé (stěžovatel) se v ústavní stížnosti domnívá, že ke změně příjmení neexistuje důvod a ponecháním původního příjmení nebude jeho dceři působena újma. Nezletilé pro toto řízení ustanovil soud kolizního opatrovníka. Ústavní soud vyvodil následující. Za situace, kdy je otec dítěte zároveň jeho zákonný zástupce, který nebyl zbaven rodičovských práv (resp. rodičovské zodpovědnosti) a osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy, a která je podle soudního rozhodnutí oprávněna dítě zastupovat jen v běžných záležitostech, nelze v žádném případě ani analogicky dovodit, že by zde byly dvě osoby "v postavení rodičů", které by byly oprávněny zastupovat nezletilé dítě v podstatných záležitostech. Při smrti jednoho z rodičů je pak nositelem rodičovské zodpovědnosti druhý rodič, který pak práva a povinnosti z ní vyplývající vykonává v plném rozsahu sám, přičemž je fakticky omezen pouze v rozsahu, ve kterém tato práva náleží jiné osobě, například té, která má dítě svěřeno do výchovy. Soud potvrdil, že změna příjmení je podle judikatury podstatnou náležitostí. Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.⁶¹

Podle výše uvedeného můžeme usoudit, že změna příjmení je podstatnou věcí při výkonu rodičovské odpovědnosti, kterou mají rodiče dítěte, kteří jí nebyli zbaveni.

5.2 Příjmení ženy

Příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. Na základě žádosti ženy lze do matriční knihy zapsat příjmení v mužském tvaru, jde-li o cizinku, státní občanku České republiky, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině, státní občanku, jejíž manžel je cizinec, nebo státní občanku jiné než české národnosti. Žádost lze podat i zpětně u kteréhokoli matričního úřadu nebo zastupitelského úřadu České republiky v cizině. Vyřízení nepodléhá

⁶¹ nález Ústavního soudu ze dne 29. října 2002, sp. zn. II. ÚS 157/01

žádnému správnímu poplatku. Skutečnost, že žena bude užívat příjmení v mužském tvaru, se zapisuje do matričních knih v oddíle „Záznamy a opravy před podpisem“. Dojde-li k uvedení příjmení ženy v mužském tvaru, další matriční doklady se vydávají s příjmením v tomto tvaru. Pro podání žádosti není stanovena žádná lhůta. Žádost o užívání příjmení v mužském tvaru lze podat pouze jednou.⁶²

Žádost může podat žena, rodiče, popřípadě zákonní zástupci, pozůstalý manžel cizinky, pozůstalé děti cizinky, sourozenec, zplnomocněný zástupce nebo jiná fyzická osoba, která prokáže, že je to nezbytné pro uplatnění jejich práv před orgány státu nebo před orgány územních samosprávných celků. K žádosti se přikládá doklad o trvalém pobytu v cizině, popřípadě prohlášení o tomto pobytu, doklad o státním občanství manžela, který je cizinec (například cestovní pas), prohlášení o příslušnosti k národnostní menšině, průkaz totožnosti žadatele (například občanský průkaz, cestovní pas, průkaz o povolení k pobytu na území České republiky), matriční doklad, byl-li zápis povolen a pokud jej vlastní, jde-li o nezletilou osobu písemný souhlas druhého rodiče s ověřeným podpisem nebo pravomocné rozhodnutí soudu nahrazujícího tento souhlas, písemný souhlas nezletilé osoby starší patnácti let. Matrikář do matriční knihy zapíše na prvním místě příjmení v souladu s pravidly české mluvnice, na druhém místě za lomítko příjmení v mužském tvaru.⁶³

Skloňování patří k obecným zákonitostem češtiny. Přechylování a skloňování ženských příjmení v běžné komunikaci k nim patří také, není tedy záležitostí legislativních rozhodnutí a nelze tudíž na to vztahovat zákon o matrikách. V češtině má užívání přípony – ová dvě důležité funkce, jednak rozlišení pohlaví a jednak to umožňuje příjmení skloňovat. V posledních desetiletích se zavádí i v angličtině uvádění Mr. (pan) a Mrs. (slečna, paní) před jménem.⁶⁴

5.3 Dvě příjmení

Občan České republiky může užívat více příjmení za těchto podmínek:

- a) nabyli je podle dříve platných předpisů,
- b) prohlásil souhlasně při uzavírání manželství, že příjmení druhého snoubence užívajícího více příjmení bude jejich společným,

⁶² GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009, s 21 - 22.

⁶³ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009, s 21 - 24.

⁶⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2002, s 40- 43.

- c) prohlásil při uzavírání manželství, že spolu se společným příjmením bude užívat na druhém místě předchozí příjmení,
- d) jde-li o příjmení po rodičích, kteří jsou oprávněni užívat více příjmení,
- e) nabyli-li je v souvislosti s osvojením.

Opačný případ nastane, kdy osoba užívá více příjmení a prohlásí před matričním úřadem, že bude užívat pouze jedno. Konkretizaci příjmení musí osoba v prohlášení uvést, to si může vybrat sama. Pokud by však trvalo manželství a jeden z páru by užíval více příjmení a chtěl užívat pouze jedno, nelze upustit od užívání společného příjmení manželů.⁶⁵

Právě užívání dvou příjmení u manželů je v dnešní době velkým hitem, podíváme se mezi slavné osobnosti a vidíme jména jako Gregor Brzobohatá nebo Eliáš Voláková, především proto, že ženy chtějí přijmout příjmení manžela v nepřechýlené podobě. Tato oblast je velmi rozporuplná a žádný zákon nám to neřeší. S takovým návrhem přišel senátor za ODS Richard Svoboda. Horní komora však jeho návrh zamítla a podle zákona nepřechýlené příjmení mohou mít pouze cizinky, Češky, které se provdaly za cizince, ženy žijící, popřípadě plánující pobývat v zahraničí nebo ty, které jsou jiné než české národnosti.

V současné době mohou občané ČR po sňatku užívat v oficiálním styku buď jedno příjmení, nebo spolu s příjmením společným podle dohody oficiálně užívat na druhém místě příjmení předchozí. Doporučuje se pro zápis zvolit skutečně užívanou podobu předcházejícího příjmení, tedy podobu přechýlenou.⁶⁶

Ovšem co když chci mít manželovo příjmení v nepřechýlené podobě? Na to se při zákonodárném procesu nepamatovalo a proto, když si člověk projde internetové diskuse, nebo se o tom poradí s matrikáři, vidíme, že mnoho z nich plány do budoucího života neřeší a stačí pouze podepsat prohlášení, že manželé plánují pobývat nějakou dobu v zahraničí. Zda je tvrzení pravdivé se už nezkontroluje. Jiní uvedou například adresu rodinného příslušníka, který v zahraničí žije. V internetovém dotazníku portálu Ona.Dnes.cz z roku 2013 většina lidí stála při tom, aby si každý sám rozhodl o podobě svého příjmení, konkrétně 5893 respondentů, 3156 by uzákonilo povinnou přechýlenou podobu příjmení, 552 čtenářů by nechalo pro obě pohlaví nepřechýlenou podobu a pouze 56 nevědělo a na danou otázku názor nemělo.⁶⁷

⁶⁵ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s 73-75.

⁶⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2002, s 91- 92.

⁶⁷ KOMŮRKOVÁ, Kristina. *Jmenují se Emma Smetana, či Petra Svoboda. Proč to té češtině dělají?* [online]. Ona.Dnes.cz, 12. září 2013 [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: https://ona.idnes.cz/prechylovani-prijmeni-obl-/modni-trendy.aspx?c=A130909_121451_styl_jup

Otázku dvojího příjmení u nezletilého dítěte matriční zákon stanovuje takto: *"Občan může užívat více příjmení pouze za těchto podmínek: jde-li o příjmení dítěte po jeho rodičích, kteří jsou oprávněni užívat více příjmení"*.⁶⁸ Z výše uvedeného tedy vyplývá, že podle české legislativy může dítě užívat dvojí příjmení pouze tehdy, užívají-li ho rodiče. Pokud jako rodiče neužíváte dvojí příjmení, nemůžete dát dvojí příjmení ani Vašemu dítěti.

Stanovená pravidla pro užívání více příjmení platí jen pro české státní občany, osobám, které jsou občany cizího státu lze zapsat dvě nebo více příjmení bez výše uvedených omezení.

5.1.2 Dvě příjmení: Rozsudek Nejvyššího správního soudu 1 As 26/2011-55

Žalobce na Úřad městské části Praha 3 doručil žádost o změnu příjmení z dosavadního Heide na nové příjmení Heide-Hermann. Svoji žádost odůvodnil tím, že z rodových a pietních důvodů žádá o návrat k původnímu příjmení rodiny. Žalobcův otec Ivan v roce 1971 požádal o změnu příjmení z podoby Heide-Hermann na Heide. Jeho žádosti bylo vyhověno rozhodnutím Obvodního národního výboru v Praze 2 ze dne 15. 7. 1971. Žalobce se narodil až v roce 1973, v jeho rodném listě je uvedeno příjmení otce v podobě Heide. Matriční úřad rozhodnutím nevyhověl žádosti žalobce o změnu příjmení, neboť nebyl naplněn žádný z důvodů dle § 70 zákona o matrikách. Odvolání žalobce bylo zamítnuto. Soud vyšel ze skutečnosti, že žádný z rodičů neužíval v době narození žalobce příjmení Heide-Hermann. Není tak naplněna podmínka pro užívání více příjmení dle § 70 odst. 1 písm. d) zákona o matrikách.⁶⁹

Stěžovatel odvozoval své právo používat příjmení Heide-Hermann od oprávnění svého otce, který toto právo měl až do své smrti. Podle jeho názoru nelze přihlížet ke změně příjmení otce, neboť k ní byl donucen v důsledku perzekucí souvisejících s nespravedlivým odsouzením k smrti jednoho ze členů rodiny.

Nejvyšší správní soud se zabýval otázkou, zda nebyl porušen článek 10 LZPS. Příjmení osoby je ústavně chráněno čl. 10 LZPS a jako součást práva na rodinný život a soukromí i čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.). Nevyhovění žádosti o změnu příjmení ze strany matričního úřadu nemusí nicméně představovat zásah do tohoto práva, na rozdíl od případů, kdy by orgány veřejné moci změnu příjmení nařizovaly. Na posuzování žádosti o změnu příjmení zákona o matrikách nelze aplikovat § 70 odst. 1. Při posuzování žádosti o změnu jediného příjmení na více příjmení zohledňujeme, zda

⁶⁸ § 70, odst. 1, písm. d), zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹ § 70 odst. 1 písm. d), zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

požadovaná změna je odůvodněna tak výjimečnými skutečnostmi, pro něž nepostačí změna jediného příjmení na jiné jediné příjmení. Nejvyšší správní soud rozsudek Městského soudu v Praze zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Tento rozsudek je jakýmsi precedents v oblasti změny dvou příjmení. Případ je velmi zajímavý. Mohli jsme o něm slyšet z médií a případu Gregor Brzobohatý. Hudebník Ondřej si původně jméno Gregor k příjmení Brzobohatý přidal kvůli matce Haně Gregorové. Bylo to z praktických důvodů kvůli jeho práci v zahraničí. Oficiálně si ale na matrice musel vybrat jen jedno z těchto jmen. Nepřestával pátrat, jak obejít byrokracii. Ondřejovi i jeho manželce, Miss World 2006 Taťáně Kuchařové, nakonec úřady změnu oficiálně povolily a mohou užívat obě příjmení - Gregor Brzobohatí.⁷⁰

⁷⁰*Ondřej Gregor Brzobohatý s manželkou Taťánou mají oficiálně dvě příjmení* [online]. Revue.idnes.cz, 23. června 2017 [cit. 25. listopadu 2017]. Dostupné z: https://www.revue.idnes.cz/ondrej-gregor-brzobohaty-tatana-kucharova-prijmeni-zmena-p31-/lidicky.aspx?c=A170623_181104_lidicky_zar

6 Závěr

Bakalářská práce je členěna do čtyř základních kapitol, které jsem rozvinula v rámci podkapitol.

V první kapitole jsem se věnovala základním otázkám, tedy pojmu jména a příjmení, historickému vývoji, platné právní úpravě, která se k této problematice vztahuje a k následným postihům při jejím porušení. Současnou právní úpravu hodnotím jako poměrně dostačující.

Ve druhé kapitole jsem se zabývala s výkonem státní správy na úseku matrik, jména a příjmení. Zde jsem zjistila, co jsou matriky, matriční úřady a matriční knihy.

Jak název napovídá, další dvě kapitoly jsou věnovány právě jménu a příjmení. Upřesnila jsem užívání jména a příjmení v České republice, historický původ jmen a příjmení, změnu příjmení či jména, rozlišení příjmení u žen a mužů. Zajímavá kapitola byla věnována tématu, jaká jména můžeme svým dětem dát.

Práce je proložena judikáty, které nám pomáhají při výkladu práva. Pracovala jsem s platnými právními předpisy, které se v průběhu tvorby práce měnily. Jako příklad uvádím již zrušený zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích. Základním pramenem v oblasti matrik, jména a příjmení je zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ze kterého budu vycházet především při popisu platné právní úpravy. Stěžejním pramenem z hlediska literatury jsou dle mého názoru publikace PhDr. Miloslavy Knappové, CSc.

Cílem bakalářské práce bylo poskytnutí ucelené a přehledné informace o jménu a příjmení v české právní úpravě, o tom, jaká jména a příjmení můžeme mít, zda je možné jméno nebo příjmení měnit a za jakých podmínek. Dle mého názoru se mi tohoto cíle, vzhledem ke kapacitě práce, podařilo dosáhnout a seznámit tak s výše uvedenou problematikou.

Věřím, že tato práce bude v budoucnu přínosem pro mé uplatnění v praxi.

Seznam použitých zdrojů

a) Monografie a odborné publikace

DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, 175 s. Praktická právnická příručka. ISBN 978-80-7201-930-4.

JASKULA, Zdeněk. *Jméno a příjmení: odborná pomůcka pro pracovníky národních výborů*. Ostrava: Severomoravský krajský národní výbor, 103 s.

GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra; MORÁVKOVÁ, Jitka. *MERITUM TÉMA Statusové věci občanů*. Praha: Aspi, a.s., 2009. 9, 564 s. ISBN 978-80-7357-447-5

JEŽKOVÁ, Jaroslava, *Matrika v praxi*. Liberec: AZ KORT, s.r.o., 2012, 250 s.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 4., přeprac. a dopl. Praha: Academia, 2006, 651. ISBN 978-80-200-1349-1.

HENYCH, Václav. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 349 s. ISBN 978-80-7380-525-8

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2002, 256 s. ISBN 80-238-8173-6

b) Odborné časopisy

KODRIKOVÁ, Zuzana. *Jméno jako identifikační znak fyzických osob (1. část)*. *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2004, s 16. ISSN 1212-866x.

c) Právní předpisy

Listina základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.

Evropská úmluva o osvojení dětí, č. 132/2000 Sb. m. s.

Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o úpravě některých otázek na úseku matrik a státního občanství vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 235/1995 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech č. 120/1976 Sb.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 2. 2016, 2 As 324/2015
nález Ústavního soudu ze dne 29. října 2002, sp. zn. II. ÚS 157/01

d) Internetové zdroje

Ondřej Gregor Brzobohatý s manželkou Tatánou mají oficiálně dvě příjmení [online].
Revue.idnes.cz, 23. června 2017 [cit. 25. listopadu 2017]. Dostupné z:
https://www.revue.idnes.cz/ondrej-gregor-brzobohaty-tatana-kucharova-prijmeni-zmena-p31-lidicky.aspx?c=A170623_181104_lidicky_zar

KOMŮRKOVÁ, Kristina. Jmenují se Emma Smetana, či Petra Svoboda. Proč to té češtině dělají? [online]. Ona.Dnes.cz, 12. září 2013 [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z:
https://ona.idnes.cz/prechylovani-prijmeni-0bl-/modni-trendy.aspx?c=A130909_121451_styl_jup

Kde jsme.[online]. 13. března 2016 [cit. 13. března 2016]. Dostupné z:
<http://www.kdejsme.cz/prijmeni/N%C4%9B%C4%8Dkov%C3%A1/hustota/>

CHRÁMECKÝ, Tomáš. *Nejoblíbenější dětská jména jsou Jakub a Eliška* [online]. Český statistický úřad | ČSÚ, 20. října 2016 [cit. 8. listopadu 2017]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/csu/czso/nejoblibenejsi-detska-jmena-jsou-jakub-a-eliska>

e) Znalecký posudek

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Znalecký posudek, znalec v oboru školství a kultura se specializací ověřování podob jmen a příjmení z hlediska zákonných ustanovení usměrňujících jejich zápis do osobních dokladů, k podání znaleckého posudku změny příjmení.* [rukopis]. V Praze, 14. března 2002, pořadové číslo: 22/95.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Znalecký posudek, znalec v oboru školství a kultura se specializací ověřování podob jmen a příjmení z hlediska zákonných ustanovení usměrňujících jejich zápis do osobních dokladů, k podání znaleckého posudku změny jména.* [rukopis]. V Praze, 2. ledna 2002, pořadové číslo: 22/02.

Shrnutí

Bakalářská práce s názvem Jméno a příjmení je členěna do čtyř základních částí. Jméno a příjmení představuje jeden ze základních identifikačních znaků fyzické osoby, který odlišuje jednu osobu od druhé. První kapitola je věnována pojmu jména a příjmení, platné právní úpravě a trestání na úseku jména a příjmení.

Další část práce se zabývá matriční agendou, tedy výkonem státní správy na úseku matrik, jména a příjmení, zejména seznamuje čtenáře s pojmy jako matrika, matriční knihy a matriční úřad.

Podstatná část práce, dvě další kapitoly, je věnována jménu a příjmení. Zaměřím se na volbu jména, radu pro výběr jmen a možnost změny jména. Poslední kapitola konkretizuje pojem příjmení, změnu příjmení dospělé osoby a dítěte, příjmení ženské a možnost dvou příjmení.

Abstract

The Bachelor thesis called Name and Surname is divided into four main parts. The name and the surname constitute one of the basic identification attribute of a natural person, which serve to distinguish one person from another. First chapter is dedicated to definition of basic terms - name, surname, the legislation about this issue and punishment section.

Another part deals with the registry agenda and performance of state administration. The main focused of the part is to introduce the concept of register, registry books and Office of the Registry to readers.

A substantial part of the work, another two chapters, is devoted to names and surnames. The main focus in these chapters is on choosing a name, advice for selection of the name, and a possibility of its change. The last chapter concretizes the concept of surname, change a surname of adult person and child, surname of women and possibility of using two surnames.

Klíčová slova

Jméno

Příjmení

Česká republika

Dítě

Matrika

Matriční úřad

Keywords

Name

Surname

The Czech Republic

Child

Register

Office of the Registry